

Fred Bertrand

Van paniek *naar regels*

De eerste kennismaking met de veteranenziekte was direct een fatale. Fred Bertrand schiet, 14 jaar later, nog altijd vol als hij over de dood van zijn beste vriend vertelt. Sindsdien zet hij zich met zijn stichting in voor de bestrijding van deze afschuwelijke ziekte. Medebestuurder Monique Bastmeijer assisteert hem daarbij. "We mogen blij zijn als de situatie over vijf jaar niet is verslechterd."

Drs. W. (Wietse) Buma, Merlijn Media BV

"Hij had last van hevige koorts. In het ziekenhuis hadden ze geen idee wat de oorzaak was. Toen de specialisten erachter kwamen dat het om legionella ging, waren zijn longen al zodanig aangetast dat hij zijn afscheid moest gaan regelen. Ik heb hem nog kunnen beloven om de verkoop van zijn koeltechnisch bedrijf te regelen. Enkele weken daarna overleed hij. Hij was mijn beste vriend. 25 jaar hadden we lief en leed gedeeld." We schrijven anno 1999. In het ziekenhuis kwam Bertrand andere nabestaanden tegen van familieleden die waren omgekomen door de legionella-uitbraak in Bovenkarspel. Vlak daarna werd er een stichting in het leven geroepen. Bertrand trad aan als voorzitter. De telefoontjes stroomden binnen. "Ik deed het erbij, naast mijn reguliere baan. Soms was ik tot één uur 's nachts bezig."

Brandjes blussen

Sindsdien is er veel gebeurd. Het grote publiek raakte bekend met legionella en de installatiebranche pakte het thema op. Bertrand en Bastmeijer zagen de wereld veranderen. "Zo'n elf jaar geleden was ik nog actief als BOA bij de Inspectie van het Ministerie van VROM", vertelt Bastmeijer. "In die tijd, net na de uitbraak, waren we voornamelijk brandjes aan het blussen; we speelden paniekvoetbal. Later kwam er nieuwe wetgeving, met meer gestructureerde oplossingen. Zelf raakte ik meer geïnteresseerd in het verstrekken van adviezen. Pak 'm beet drie jaar geleden heb ik de overstap gewaagd en ben ik voor mezelf begonnen. Ik heb nu een adviesbureau dat zich richt op juridische aspecten die te maken hebben met legionellapreventie en -bestrijding. In 2011 las ik toevallig op de site van de Stichting Veteranenziekte, dat er een nieuw bestuurslid werd gezocht. Ik houd me onder andere bezig met voorlichting aan burgers en personeel van instellingen, het beantwoorden van

vragen die wij als stichting binnen krijgen en het deelnemen aan overlegorganen op het gebied van legionellapreventie."

Slachtoffers

Hoewel legionella nu duidelijker op het netvlies staat van de samenleving, vinden er nog jaarlijks 450 gemelde besmettingen plaats. "Ik zeg met nadruk 'gemelde besmettingen', het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk veel hoger", zegt Bertrand. "Medische specialisten hebben lang niet altijd door om welke ziekte het gaat. Ze stellen bijvoorbeeld de diagnose longontsteking, terwijl het om een legionella-infectie gaat. Daardoor leveren statistieken met slachtoffers een vertekend beeld op. Legionellabesmettingen vinden bijvoorbeeld plaats tijdens buitenlandse reizen of in zorginstellingen. In de wetgeving is een lijst met hoge risicolocaties opgenomen, waar onder andere hotels, truckstops en jachthavens toe behoren."

Ontwerpfase

Waar gaat het dan fout? Eigenlijk begint het al in de ontwerpfase van een drinkwaterinstallatie, waar regelmatig te weinig rekening wordt gehouden met mogelijke hot spots. Dat zijn plaatsen waar een ongewenste opwarming van koud water plaatsvindt door de nabijheid van een warmtebron. Denk bijvoorbeeld aan een koudwaterleiding die te dicht bij een warmwaterleiding of vloerverwarming ligt. Een ander veel gemaakte fout heeft te maken met het overdimensioneren van koudwaterleidingen. "Daardoor is de stromingssnelheid te laag en kan er zich biofilm afzetten aan de binnenkant van de leidingen. De legionellabacterie haalt zijn voedsel uit die biofilm."

"De mens blijft de zwakste schakel"

Uitvoeringsfase

Ook tijdens de uitvoering worden er brokken gemaakt. Onvoldoende toezicht op de bouwplaats kan leiden tot een slechte aanleg van drinkwater installaties. Bertrand: "Opdrachtgevers verkeren in de veronderstelling dat alles wel in orde zal zijn; ze hebben toch een gecertificeerd bedrijf ingeschakeld? Een gecertificeerd bedrijf wil echter nog niet zeggen, dat alle individuele krachten voldoende kennis in huis hebben om een legionellavrije installatie aan te leggen. Misschien zijn er wel buitenlandse ZZP'ers ingeschakeld voor de uitvoering, die niet bekend zijn met legionella-regelgeving. Dan heb je de poppen aan het dansen."

Beheerfase

Ook het gemis van een controle na oplevering laat zich voelen. De zure vruchten worden later geplukt, want door een slechte aanleg rijzen dikwijls de kosten de pan uit tijdens de beheerfase. Daarnaast speelt er vaak nog een ander probleem. Bastmeijer legt uit: "Een beheersplan bestaat

uit technische en beheersmaatregelen. Het opstellen en uitvoeren van technische maatregelen is meestal een eenmalige gelegenheid. Over het algemeen gaat dat wel goed." Beheersmaatregelen vragen echter om een bepaalde routine en aansturing. "In de praktijk is het vaak onduidelijk wie de eindverantwoordelijke is. Als bijvoorbeeld het gebouw-beheersysteem een melding geeft van een te hoge temperatuur, dan moet er wel iemand zijn die reageert. Voor manueel beheer worden al snel schoonmakers en verplegend personeel ingezet 'om de kranen even open te zetten'. Een pure geldkwestie. Door de hoge werkdruk schiet het er vaak bij in. Ook de grote doorstroom bij schoonmaakbedrijven werkt effectief beheer niet in de hand." Zonder duidelijke afspraken tussen de betrokken partijen over de precieze rolverdeling, is efficiënt en effectief beheer onmogelijk, constateren Bertrand en Bastmeijer. "Alles draait dus om communicatie. Helaas ontbreekt het daar nogal eens aan. De mens blijft de zwakste schakel", zegt Bertrand.

Regelgeving

Over de huidige regelgeving hebben Bertrand en Bastmeijer gemengde gevoelens. Aan de ene kant zijn ze ingenomen met de huidige wetgeving, waardoor de kans op legionella afneemt. Aan de andere kant werkt deze juist risico's in de hand. Zo worden sportdouches en sanitaire installaties in seniorenflats niet tot de prioritaire installaties gerekend. Volgens het RIVM is er geen duidelijke verhoging van het aantal patiënten waar te nemen in deze gebouwen. En dat terwijl sportdouches dikwijls tijdens achtereen niet of nauwelijks worden gebruikt en in seniorenflats een kwetsbare groep huist. Daardoor komen opdrachtgevers en bouwpartijen in een lastig parket als ze op eigen initiatief extra maatregelen willen treffen om het risico op legionella in te dammen. "Stel dat de beheerder van een sportcomplex uit veiligheidsoverwegingen bij structurele legionellaproblemen koper-zilverionisatie wil toepassen voor de bestrijding van legionella, dan zit hij juridisch gezien met een probleem. Wettelijk gezien mag dat niet, omdat het niet tot de prioritaire installaties behoort. Eigenlijk wel erg ironisch," zegt Bastmeijer.

Ingewikkeld

De huidige regels zijn soms nodeloos ingewikkeld. Partijen in de bouwkolom moeten goed op de hoogte zijn van de ins and outs om niet het schip in te gaan. Zo worden nu bij incidenten gebouweigenaren beboet. En dat terwijl misschien het ontwerp of de aanleg van de drinkwaterinstallatie al niet deugde. Bastmeijer: "Vandaar dat sommige juristen opdrachtgevers adviseren om heel nauwkeurig in het bestek te omschrijven bij wie welke verantwoordelijkheden liggen en hoe eventuele problemen moeten worden afgehandeld." Een extra aansporing voor de installatiebranche om voorzichtig te zijn. Zeker nu ook nog de boetes omhoog zijn gegaan voor overtredingen van het nieuwe drinkwaterbesluit.

Trends

Maar Bastmeijer en Bertrand maken zich niet alleen zorgen over lacunes in de huidige regelgeving. Ze signaleren ook trends in de bouwpraktijk, die een negatieve doorwerking kunnen hebben op de aanpak van legionella. Neem bijvoorbeeld de toenemende vraag naar renovatiewerkzaamheden en flexibele gebouwen. "Om een gebouw toekomstbestendig te maken, past men vaak kunststofleidingen toe, maar die hebben sneller last van biofilmafzetting. En eventuele functieverandering kan leiden tot minder gebruik of langdurige leegstand van specifieke ruimtes, met alle risico's vandien. Last but not least leidt de economische situatie tot een enorme prijsdruk, waardoor er minder tijd is voor de aanleg van drinkwaterinstallaties.

Toekomst

De bestuursleden van de Stichting Veteranenziekte kijken dan ook met een zorgelijke blik naar de toekomst. "Zo is er een enorme behoefte aan aanvullend onderzoek. We zitten nog met veel onbeantwoorde vragen over de lange termijneffecten van legionella. Maar waar zijn de middelen om een dergelijk onderzoek te financieren? Een lichtpuntje is de enorme innovatiedrift die fabrikanten tentoon spreiden. Vooral op het gebied van detectie verwachten de beide bestuursleden interessante ontwikkelingen. Er zijn heel erg veel goede ontwikkelingen en welwillende partijen in de markt, die er voor willen zorgen dat legionellapreventie op een hoger plan wordt getild. Aan de andere kant is er de zorg dat legionellapreventie niet als voldoende belangrijk wordt gezien bij ontwerp en aanleg van drinkwaterinstallaties. De keten van architecten, aannemers, installatiebureaus en opdrachtgevers zullen heel erg goed met elkaar moeten overleggen hoe je de zorg voor een legionellaveilige drinkwaterinstallatie met elkaar realiseert. We moeten geen nieuwe grote ramp als Bovenkarspel nodig hebben om legionellapreventie op de kaart te houden. De stichting zal hier volgend jaar ook tijdens een congres aandacht aan besteden."

Stichting

De activiteiten van de patiëntenvereniging Stichting Veteranenziekte richten zich vooral op het ondersteunen van patiënten en familie en het organiseren van lotgenotencontact. Daarnaast wordt voorlichtingsmateriaal samengesteld en wordt elk kwartaal een nieuwsbrief uitgegeven. In de toekomst wil de stichting zich hard maken voor een inventarisatie van de blijvende gevolgen van een legionella besmetting.

Voor meer informatie: www.stichtingveteranenziekte.nl

Monique Bastmeijer (rechts) bij de ingebruikname van de LegioFreeWater installatie in het Revis Lyceum in 2012 (bron: LegioFreeWater)